

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Фонд Східна Європа

**Заохочення, що застосовуються до осіб, які
відбувають покарання, альтернативні
позбавленню волі.
Досвід держав-членів ЄС**

Інформаційна довідка, підготовлена
Європейським інформаційно-дослідницьким
центром на запит
народного депутата України

Європейський інформаційно-дослідницький центр створено з метою надання народним депутатам України інформації, яка може бути використана ними у законотворчій діяльності. Діяльність Європейського інформаційно-дослідницького центру здійснюється в рамках програми USAID "Рада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом "Східна Європа". Більше про центр на сайті <http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

Міжнародні та європейські норми, що регулюють умовне звільнення та альтернативні санкції, передбачають пріоритетне значення виправлення засуджених та реінтеграцію їх у суспільне життя. Кроки з реалізації цих цілей мають здійснюватися із дотриманням прав людини та не містити ознак дискримінації.

Франція

У Франції умовне засудження є однією з найпоширеніших альтернатив позбавленню волі. Основною метою вироку є накладення ряду зобов'язань та заборон щодо пересування особи та забезпечення її присутності на наступних слуханнях. Як правило, умовне засудження передбачає залучення засудженого до виконання громадських робіт¹. Громадські роботи передбачають здійснення суспільно корисної праці і не включають заходів з перевиховання засуджених. Заходами забезпечення умовного засудження виступають передусім контрольні та наглядові заходи і, меншою мірою, заходи з реабілітації. Відповідно до умов цього виду альтернативного покарання передбачені обмеження/заборони (обов'язок проживання у встановленому місці, обмеження права пересування тощо) та зобов'язання (обов'язок звертатись до судді за дозволом на зміну місця роботи або проживання, обов'язок періодично звітувати перед інспектором з нагляду за умовно засудженими тощо)².

Розвиток альтернативних видів покарання мав на меті зменшення кількості засуджених до позбавлення волі. Однак ситуація залишилась незмінною, і зі збільшенням кількості призначень альтернативних покарань зросла кількість вироків про позбавлення волі. (Див. табл.1)

Таблиця 1. Співвідношення кількості осіб, які відбувають альтернативні покарання, та осіб, позбавлених волі, у Франції 2004-2013 рр.

	Кількість осіб, які відбувають альтернативні покарання	%	Кількість осіб, позбавлених волі	%
2013	410 963	71,6%	140 987	24,6%
2012	421 683	73,2%	131 636	22,8%
2011	400 134	72,1%	131 733	23,7%
2010	413 471	72,6%	131 878	23,1%
2009	432 063	73,2%	130 389	22,1%
2008	434 707	73,6%	135 628	22,8%
2007	429 859	72,7%	134 723	22,8%

¹ Crétenot M. Alternatives to Prison in Europe France [Електронний ресурс] / Marie Crétenot // Antigone Edizioni. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2s4uYt9>.

² Reducing the prison population in Europe: Do community based sentences work? [Електронний ресурс] / O.Tabar, M. Miravalle, D. Ronco, G. Torrente // Antigone Edizioni. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2qXjqug>.

2006	428 765	73,2%	129 398	22,1%
2005	400 311	72,4%	125 247	22,7%
2004	350 734	71,8%	116 082	23,8%

Португалія

У Португалії найрозповсюдженішими видами покарання є умовне засудження та неоплачувані громадські роботи (останні – за згоди засудженого). Наразі наявної інформації недостатньо для того, щоб оцінити, наскільки такі види покарання сприяють реабілітації та реінтеграції засуджених у суспільство. Принаймні, такі покарання дозволяють працевлаштованим особам продовжувати працювати на своїх місцях роботи.

Кримінальний кодекс (ст. 54) передбачає розробку індивідуального плану реабілітації, який має включати цілі та заходи соціальної реінтеграції засудженого, в тому числі заходи з нагляду та підтримки. Суд може встановити обов'язки та правила з метою реалізації плану. Такими обов'язками є:

- 1) бути присутнім на засіданнях на вимогу судді, відповідального за імплементацію плану, та інспектора з нагляду за умовно засудженими;
- 2) надавати інспектору з нагляду за умовно засудженими під час його візитів інформацію та докази зайнятості на оплачуваній роботі;
- 3) інформувати інспектора з нагляду за умовно засудженими про зміну місця роботи або проживання та про поїздки більш ніж на 8 днів;
- 4) звертатись до суду за дозволом виїхати закордон³.

Тим не менше, з огляду на інституційну культуру, реалізація цих норм закону є ускладненою. Станом на 2014 рік на кожного інспектора припадає близько 142 засуджених, при цьому кожен з інспекторів відповідальний за підготовку 151 звіту на вимогу суду. Таким чином, наявних ресурсів недостатньо для втілення на практиці норми про індивідуальний план реабілітації⁴.

Іспанія

Альтернативними видами покарання в Іспанії є умовне засудження та громадські роботи. Вони, як правило, поєднуються з реабілітаційними та освітніми програмами та навчанням або з лікуванням психічних розладів⁵. Громадські роботи передбачають виконання безоплатних суспільно корисних робіт та участь засудженого у семінарах, тренінгах, освітніх програмах, що стосуються питань праці, культури, статевого виховання тощо (ст. 49 Кримінального кодексу)⁶. За особами, засудженими до альтернативних видів покарань, закріплюється інспектор з нагляду,

³ Código Penal [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.codigopenal.pt/>.

⁴ Dores A. Alternatives to Prison in Europe Portugal [Електронний ресурс] / A. Dores, N. Pontes, R. Loureiro // Antigone Edizioni. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2s57pQW>.

⁵ Osaña M. Alternatives to Prison in Europe Spain [Електронний ресурс] / Mónica Aranda Osaña // Antigone Edizioni. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2r6ucyH>.

⁶ Criminal Code [Електронний ресурс] // Ministerio de Justicia. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2r15dlR>.

який розробляє робочий план. Нагляд у даному випадку є інструментом контролю та, водночас, інструментом підтримки засудженого, оскільки інспектор виконує функції з:

- 1) забезпечення дотримання засудженим відповідних зобов'язань та здійснення необхідних заходів;
- 2) інформування суду/судді про дотримання засудженим вимог умовного засудження;
- 3) сприяння соціальній інтеграції осіб⁷.

Попри те, що інформація про конкретні програми та стратегії відсутня, такі заходи передбачають лікування та перевиховання засуджених⁸.

Греція

У Греції в 1991 році було запроваджено громадські роботи (для осіб, які не можуть сплатити штраф) та умовний термін.

Ув'язнення на строк до 5 років за дрібні злочини зазвичай замінюють штрафом (для осіб, які можуть його сплатити) та громадськими роботами. Зміна виду покарання є обов'язковою у випадку присудження покарання у вигляді ув'язнення на строк до одного року. Ув'язнення на строк від двох до трьох років, як правило, замінюють на громадські роботи або штраф (у протилежному випадку суд зобов'язаний обґрунтувати своє рішення). Позбавлення волі на строк від двох до п'яти років зазвичай замінюють на альтернативні види покарання, крім випадків, коли суд вважає, що позбавлення волі є необхідним кроком для уникнення повторення злочину. У 2010 році близько половини вироків про позбавлення волі осіб на строк до п'яти років були замінені на м'якші вирокі, що передбачали альтернативний вид покарання.

Найпоширенішою альтернативною санкцією є умовне засудження. З точки зору законодавчого забезпечення, система умовного засудження Греції є доволі прогресивною. Втім, через економічну кризу втілення передбачених законом цілей є не настільки успішним. Порядок умовного засудження передбачає щотижневі візити до засудженого інспектора, що здійснює нагляд за умовно засудженими. З метою здійснення контролю за засудженим інспектор може також відвідувати його без попередження. Серед засобів контролю також присутні обов'язок звітувати перед поліцією, вилучення паспорта та обмеження пересування та контактів з певними особами. Також були запроваджені електронні засоби контролю, але вони використовуються нечасто.

Умовне засудження являє собою поєднання нагляду та реабілітації, водночас реінтеграція особи у суспільство не передбачена жодною конкретною програмою.

---

⁷ Ocaña M. Alternatives to Prison in Europe Spain [Електронний ресурс] / Mónica Aranda Ocaña // Antigone Edizioni. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2r6ucyH>.

⁸ Reducing the prison population in Europe: Do community based sentences work? [Електронний ресурс] / O.Tabar, M. Miravalle, D. Ronco, G. Torrente // Antigone Edizioni. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2qXjqug>.

Латвія

Підхід Латвії також поєднує заходи з виправлення/реінтеграції та контролю. Найбільш поширеними альтернативними видами покарання є штраф та громадські роботи. Умовне звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 58 Кримінального кодексу) є менш поширеним видом покарання і передбачає право (за згоди засудженого) накладати обмеження на пересування засудженого та пропонувати заходи з реабілітації та лікування, наприклад, від наркотичної залежності.

У 2014 році було посилено роль Державної пробаційної служби, в результаті чого відповідальність з нагляду за умовно засудженими перейшла від судів до інспекторів пробації (нагляду за умовно засудженими). Нагляд за умовно засудженими організовується відповідно до плану, розробленого інспектором з нагляду. План розробляється разом із засудженим після оцінки його ризиків та потреб та включає важливі цілі, яких має досягти засуджений впродовж встановленого періоду. Інспектор має бути добре поінформованим про модель поведінки засудженого, кримінальну історію, потреби та ресурси для того, щоб розробити необхідний план та ефективно його реалізувати⁹.

Польща

У Польщі умовно засуджені особи знаходяться під наглядом інспектора, іншої довіреної особи або організації, відповідальної за надання допомоги засудженим та попередження злочинів. Нагляд є обов'язковим щодо молодих осіб, які вчинили умисний злочин, осіб, які вчинили повторний злочин, та осіб, які вчинили злочини сексуального характеру¹⁰. На засуджених накладають обмеження права на пересування, права на зустрічі з певними людьми та заборону на надмірне споживання алкоголю або наркотиків. Натомість умовне засудження не обмежує права на навчання, працю та участь у реабілітаційних та лікувальних програмах. Крім умовного засудження, іншим поширеним альтернативним видом покарання є громадські роботи, які передбачають безоплатну роботу впродовж визначеного судом періоду та можуть включати перераховані вище заходи обмеження.

Відповідно до ст. 72 Кримінального кодексу Польщі, суд може накласти на засуджену особу зобов'язання:

- 1) звітувати перед судом або інспектором з нагляду за умовними засудженими;
- 2) принести вибачення постраждалим сторонам;
- 3) забезпечити утримання іншої особи;
- 4) виконувати роботу за винагороду, здобути освіту або професійну підготовку;
- 5) утримуватись від надмірного споживання алкоголю або вживання наркотичних засобів;
- 6) пройти курс реабілітації, лікування від залежності або інших лікувально-оздоровчих заходів;
- 7) брати участь у виправних та навчальних заходах;

---

⁹ Kamenska A. ALTERNATIVES TO PRISON IN EUROPE Latvia [Електронний ресурс] / A. Kamenska, K. Laganovska // Antigone Edizioni. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2rHSXSC>.

¹⁰ Pietryka A. Alternatives to Prison in Europe Poland [Електронний ресурс] / A. Pietryka, A. Ploszka // Antigone Edizioni. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2r4QY8a>.

8) утримуватись від зв'язків з окремими соціальними групами або відвідування окремих місць;

9) утримуватись від контактів з постраждалою особою або іншими особами;

10) залишити приміщення, у якому засуджений проживає з постраждалою особою¹¹.

У 2011 році 423 тис. осіб було звинувачено у кримінальному правопорушенні. З них 40947 осіб було засуджено до позбавлення волі, 93571 особу було оштрафовано і 49611 осіб отримали обмеження волі. 239 тис. осіб було умовно засуджено¹².

Висновки

З метою зменшення кількості вчинення повторних злочинів та стримування зростання кількості ув'язнених осіб держави-члени ЄС сприяють застосуванню видів покарань, альтернативних позбавленню волі. У деяких країнах передбачені такі види заохочень, як програми лікування засуджених від залежностей (Іспанія, Латвія, Польща), освітньо-навчальні програми (Польща, Іспанія).

Важливу роль у даному контексті відіграють інспектори, що здійснюють нагляд за умовно засудженими (інспектори пробації), до повноважень яких, в тому числі, належить формування індивідуальних планів (Латвія, Португалія), відвідування умовно засуджених, контроль за їх пересуванням тощо. Однак, незважаючи на широкі повноваження інспекторів, на практиці у багатьох країнах їх діяльність не є достатньо ефективною через значне навантаження – так, в Португалії на одного інспектора припадає 142 засуджених.

*Підготувала
Аналітик
Європейського інформаційно-дослідницького центру
Катерина Пенькова*

---

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny [Електронний ресурс] // Kancelaria Sejmu – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2qrFSYO>.

¹² Kłodoczny P. Prison conditions in Poland [Електронний ресурс] / P. Kłodoczny, M. Wolny // Antigone Edizioni. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.ly/2r69COW>.